

На завершення нагадаємо, що за світовими стандартами якість освіти визначають за її спроможністю забезпечувати культурну ідентифікацію особистості. За визначенням П.С.Гуревича, культурна ідентичність – “це самовідчуття людини всередині конкретної культури” [130, 232], уявлення кожного про себе як індивідуальності, переживання себе як частки певної культурної системи, знаходження сенсу у власному культурному самовизначенні. *Перспектива*. Сприяття культурній ідентичності особистості – одне з головних завдань сучасної освіти. На професійно-педагогічному рівні педагогічна культура розглядається як сфера професійної діяльності, яка включає суспільні вимоги до неї, закономірності культурної ідентифікації педагога, культурно доцільні освітні системи, педагогічні технології і культурні практики.

Література

1. Александрова Л.Ю. Педагогическая диагностика в системе совершенствования профессиональной деятельности учителя начальных классов: Автореф. дис. ...канд.пед.наук: 13.00.08. – М., 2003. – 18 с.
2. Байбакова О.Ю. Формирование готовности учителя начальных классов к работе с детьми, испытывающими трудности в обучении: Автореф. дис. ... канд.пед.наук: 13.00.08. – М., 2005. – 18 с.
3. Лосев А. Ф. Знак, символ, миф. // Труды по языкознанию. – М.:Изд-во МГУ, 1981. – 234 с.
4. Фалько Л.П. Подготовка будущего учителя начальных классов к диагностической деятельности в процессе обучения математике: Автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.08. – Омск, 2004. – 18 с.
5. Хомич Л.О. Система психолого-педагогічної підготовки вчителя початкових класів: Дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 1998. – 443 с.

Аннотация. В статье рассмотрены проблемы педагогической диагностики как составляющей профессиональной культуры будущих учителей начальной школы.

Ключевые слова: педагогическая диагностика, профессиональная культура, будущие учителя, начальная школа.

Annotation. In article problems of pedagogical diagnostics as making professional culture of the future teachers of an elementary school are considered.

Keywords: pedagogical diagnostics, professional culture, future teachers, initial school.

УДК 378.147

Пащенко М.І.

МОДУЛЬНО-РОЗВИВАЛЬНА СИСТЕМА НАВЧАННЯ В ФОРМУВАННІ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ

Анотація. У статті розглядається модульно-розвиваюча система навчання у формуванні активності студентів.

Ключевые слова: модульно-развивающая система, учебный процесс, модульная учеба.

Модульно-розвивальна система була презентована у 1994 році як альтернативна нинішній: переважання індивідуальної, чітко спланованою та організованою, внаслідок чого враховуються індивідуальні особливості студентів, присутня внутрішня активність навчання і раціональне використання часу на уроках; спроможність студентів глибоко осмислити матеріал через його швидку зміну, структурованість, переважання активного сприймання інформації, її осмислення і практичне використання; діалогічне спілкування викладача і студентів на заняттях, яке спричинює міжособистісні контакти між учасниками навчального процесу; соціально-психологічна стимуляція творчих компонентів мислення внаслідок інформаційно-наукового навантаження навчального процесу, що дає змогу реалізувати інтелектуально-особистісний потенціал студентів, передовсім здібних і обдарованих.

Істотні модифікації та створення наукомістких, інтенсивно-розвивальних освітніх систем відбулись у тих країнах, які мали на це достатні матеріально-фінансові ресурси (США, Франція, Бельгія, Австрія та ін.). Досвід таких реформаторів освіти світового масштабу, як А.Зіккенгер, Дж.Дьюї, А.Макаренко, Х.Кілпатрік, Е.Пархерст, Ф.Браун, О.Декрол, С.Френе та ін. дає змогу з

оптимізмом дивитися на можливість створення змінного, *високорозвивального навчального середовища (простору)*, де студенти не обмежені інформаційними межами програми, однотипними формами навчальної діяльності.

В системі модульно-розвивального навчання створено такі *умови*: 1. Змістовно навчальний процес організується за відповідними проблемно-модульними програмами які, розкриваючи соціально-функціональну роль кожного, чітко визначають психолого-дидактичний зміст спільної діяльності викладача і студентів на тому чи іншому етапі функціонування навчального модуля, тобто забезпечують розвиток певного набору психо-соціальних функцій студентів з певним ментальним досвідом і потенціалом. 2. Модульно-розвивальний процес повно технологізовано на рівні окремого навчального предмета (сукупність навчальних модулів), змістового модуля (шість основних педагогічних технологій) і міні-модуля навчального заняття з чітко визначеною системою проблемно-діалогічних методів. 3. Дозволяє підвищити зосередженість студентів на певному навчальному матеріалі. 4. Незмінними протягом року залишаються психофізіологічна готовність та інтелектуальна здатність студентів до продуктивного навчання. 5. За допомогою спеціальних психолого-педагогічних заходів (систематичне ґрунтовне тестування інтелектуального й особистісного зростання студентів, гнучкий режим навчальної і позанавчальної праці тощо) гармонізується система особистісної адаптованості студентів. 6. Оптимізовано індивідуальний пізнавально-регуляційно-ціннісний процес кожного, оскільки навчання розпочинається з формування внутрішньої пізнавальної мотивації і через нормотворчість завершується рефлексивним осмисленням себе і своїх можливостей у реальному світі. 7. Технологізовано і дидактичне нормовано професійну діяльність викладача завдяки чіткій логічній послідовності завершеної сукупності етапів функціонування навчального модуля, змістової психолого-педагогічної характеристики кожного з них, що дозволяє в деталях проектувати організацію навчально-виховного процесу у формах розвивальної педагогічної взаємодії на матеріалі будь-якого навчального предмета.

У жодному значенні термін “модуль” не має психолого-педагогічного змісту (наприклад, відокремлювана, відносно самостійна частина якоїсь системи, організації, пристрою чи уніфікований вузол радіоелектронної апаратури). Ось чому констатують, що в педагогіці *модуль* – це *функціональний вузол навчально-вихованого процесу, довершений блок* дидактичне адаптованої інформації. Подібні визначення є неповними. Тому треба чітко розрізняти дидактичний, навчальний, змістовий і формальний модулі.

Дидактичний модуль – це виважений *концептуальний* опис методики викладання певного навчального курсу, що забезпечує вирішення окремої групи розвивально-академічних цілей і завдань та проектується як чітко обґрунтоване і відносно локалізоване *психосоціальне зростання* викладача та студента протягом семестру чи навчального року.

Навчальний модуль – відносно самостійна, цілісна частина *реального* навчально-вихованого процесу, яка завдяки *єдиному технологічному циклу* поєднує змістовий і формальний, процесуальний і результативний модулі.

Змістовий модуль – науково адаптована, відкрита і взаємозалежна *система знань* (теорії, закони, поняття), *норм* (алгоритми, програми, інструкції, технології) і *цінностей* (ставлення, оцінки, наслідки рефлексії тощо), яка визначається науковим проектом змістового модуля, сценарієм інваріантних технологій повноцінного модульно-розвивального процесу, міні-підручником і дістає процесуально-функціональне втілення в *міні-модулі*, тобто кількох формальних модулів.

Міні-модуль (модуль) – основна *форма* організації навчання в модульно-розвивальній системі, яка характеризується такими особливостями: нерозривним зв'язком і єдністю змістового модуля і форми-модуля; має ту чи іншу чітко обґрунтовану психодидактичну мету, яка визначається етапом модульно-розвивального процесу і зафіксована у науковому проекті змістового модуля; проводиться із середніми (до 25 осіб) або невеликими (до 15 осіб) відносно постійними групами студентів, взаємозалежно і послідовно реалізує основні інваріанти соціально-культурного досвіду на рівні знань, норм і цінностей за допомогою проблемно-модульних навчальних програм; обіймає певну, чітко визначену педагогічну технологію, що кооперує діяльність учителя і учнів, робить міні-модуль смислово цілісним, логічно і дидактично завершеним; наповнюється різноманітними, науково обґрунтованими способами, формами і засобами навчальної діяльності, виходячи з принципу їх оптимальної різноманітності і взаємодоповнення.

Отже, навчальний модуль – це цільова, відкрита і відносно завершена сукупність взаємозалежних циклів навчальної, виховної та освітньої розвивальної взаємодії викладача та

студентів, що реалізує змістовий модуль через форму-модуль. Цей модуль є основною ланкою модульно-розвивальної системи навчання, що забезпечує оптимізацію психосоціального розвитку викладача та студентів, а тому багато в чому є альтернативою традиційним засобам, формам і методам традиційного навчання.

Модульно-розвивальне навчання нині має три *різновиди* суспільне організованої практики, які інтенсивно розвиваються. Це – передовий педагогічний досвід, інноваційна психолого-дидактична система і міжнаукова теорія.

Модульне навчання як інноваційна психолого-дидактична система, що зароджується, являє собою гармонійну сукупність цілей, змісту, форм, методів і засобів розвивального навчання, яка забезпечує оптимізацію психосоціального росту викладача та студентів шляхом реалізації вимог принципів проблемності і модульності.

Модульне навчання – це також міжнаукова теорія, що інтенсивно розвивається, покликання якої полягає в тому, аби визначити ідеї і принципи, закони і закономірності, моделі і класифікації, поняття і наукові факти психосоціального розвитку людини у трьох взаємопов'язаних аспектах: оволодіння системою знань (інформаційно-пізнавальна діяльність), системою норм (нормативно-регуляційна діяльність) і системою цінностей (ціннісно-естетична діяльність), які дають змогу особистості сформуватися і реалізуватися на даному відтинку життєвого шляху. Цілком очевидно, що зазначені різновиди соціальної практики модульно-розвивального навчання розвиваються *взаємопов'язана*. Ось чому за умови найменшого прогресу одного з них перетворення торкнеться й інших, які все ж виконують непересічні та типові *функції* в становленні вітчизняної освіти.

Отже, метою модульно-розвивального навчання є забезпечення *прогресивного психосоціального розвитку* викладача та студентів в умовах діалектичне пов'язаних процесів навчання, виховання і освіти, а конкретніше – *оптимізація багатоскладних процесів соціально-особистісного росту учасників розвивальної педагогічної взаємодії*.

Визначення мети в експериментальній модульно-розвивальній системі зумовлено кількома *моментами*: 1) модульне навчання як ієрархія психолого-педагогічних систем зорієнтоване на комплексне (різнобічне і різнорівневе) формування суб'єктності, розвитку цілісної особистості як індивідуальності, що здатна самореалізуватися під час неперервної педагогічної взаємодії; 2) крім закономірностей розвитку особистості, кожна із п'яти сфер розвитку (фізичний, розумовий, емоційний, моральний, духовний) враховує умови і специфіку просторів розвитку викладача та студентів (дієвий, ситуаційний, середовищний, контекстний, вселенський) та внутрішній час їх реалізації (досуб'єктивний, доактуальний, актуальний, потенційний, ідеальний); 3) при модульному навчанні розв'язується проблема неприродності структурно-функціональної автономії процесів навчання, виховання, освіти; для розуміння суті цих процесів використовується принцип єдності; 4) цільовим потребам модульно-розвивального навчання повною мірою відповідає міждисциплінарна категорія соціалізації, яка в найширшому контексті розкриває процес становлення особистості, вивчає оволодіння нею знаннями, нормами і цінностями, що притаманні даній історичній епосі, суспільству, соціальній спільності, групі; 5) обсяг категорії “соціалізація” не тільки охоплює зміст реальної діалектики навчання, виховання та освіти, а й утримує як цілеспрямовані (організовані, педагогічні) впливи на особистість, так і спонтанні, ситуативні процеси, що зумовлюють її формування; 6) модульно-розвивальний процес у психолого-педагогічному аспекті – модель найкращого прогресивного психосоціального росту особистості як індивіда, провідна форма соціалізації, що одночасно перебігає у трьох системах формування людського ставлення до світу і самої себе (теоретичного, практичного, естетичного) і на трьох рівнях оволодіння (знаннями, нормами, цінностями); 7) в аспекті психосоціального зростання важлива роль відводиться самоактивності особистості, яка стимулює розгортання процесів саморозвитку, самоактуалізації і самореалізації; самоактивність і є основним моментом, фактором та одночасно засобом розвитку справжньої суб'єктивності учасників педагогічного процесу.

Основу технології модульно-розвивального навчання становлять ідеї модульно-розвивального процесу і цілісного функціонального циклу навчального модуля.

Навчально-модульний процес у запропонованій концептуальній схемі обґрунтовується як найпрогресивніша *форма* (втілення) процесу соціалізації особистості. Суть останнього полягає в оволодінні студентом соціально-культурним досвідом на рівні знань, норм і цінностей, який дає змогу йому сформуватися і самореалізуватися як творчій особистості.

Отже, модульно-розвивальний процес реалізується через логічні і психолого-дидактичні зв'язки навчальних модулів, кожний з яких характеризує *мікроетап* психосоціального розвитку студента.

Природно, що до дидактичної структури навчального модуля входять активна діяльність, змістовий і формальний модулі, цільовий і технологічний, процесуальний і результативний модулі.

Повний функціональний цикл навчального модуля являє собою теоретичну структурно-функціональну модель, яка дає можливість універсально технологізувати модульно-розвивальний процес.

Функціонування навчального модуля – від установчо-мотиваційного етапу (модуля) до контрольної-рефлексивного – має *двофазний характер*. Перша фаза – це первинне сприйняття, відкриття і осмислення конкретного змістового модуля, друга – відпрацювання умінь і навичок, норм діяльності, способів узагальнюючої і рефлексуючої поведінки. Кожна фаза містить по три етапи (процесуальні модулі), які в логічній єдності і становлять повний функціональний цикл навчального модуля. Він відзначається: довершеною послідовністю шести етапів функціонування, що, характеризуючись взаємопереходами, все-таки догматично не слідує один за другим; реальний навчальний процес завжди набагато складніший, ніж будь-який краще-гірше змодельований процес; насиченість кожного етапу відповідним психолого-дидактичним змістом (спільна пошукова пізнавальна активність, проблемно-діалогічні форми, нормотворча діяльність тощо), в якому процеси розвитку, функціонування й управління модульно-розвивального процесу взаємозумовлені; функціональною цілісністю модульно-розвивального процесу, що досягається лише при переході від першої фази розвитку навчального модуля до другої, від інформаційно-пізнавальних засобів діяльності до нормативно-регуляційних і ціннісно-естетичних; відносною незалежністю етапів цілісного функціонального циклу навчального модуля одного від іншого, що свідчить про гнучкість і динамічність модульної системи організації навчання, постійний розвиток її у просторі й часі; спрямованою циклічністю у функціонуванні навчальних модулів, детермінованою генезисом процесів соціалізації особистості, коли пройдені раніше навчальні модулі та їхні етапи є умовою повноцінного функціонування наступних, а отже, передумовою реалізації потенціалу кожного.

Таким чином, постійне *оперування* характеристиками навчального модуля, що розвивається, приводить учасників педагогічного процесу до їх відбору і перегрупування (ситуювання, осмислення, нормування і под.), які зовнішньо і внутрішньо визначають *прогресивний соціальний ріст кожного*. Змінюючись від етапу до етапу, навчальний модуль виступає тією вузловою ланкою в розвитку творчості викладача та студента, яка стимулює становлення і діалектично пов'язує змістовий і формальний модулі, цільовий і технологічний, проблемно-предметний і формуючо-ціннісний, процесуальний і результативний модулі, а також модулі знань, норм, цінностей тощо. Останні, відбиваючи різні рівні і особливості модульно-розвивального процесу, є не тільки *показниками* змістовності навчального модуля, а й психолого-дидактичними, високорозвивальними *засобами* керування соціальною діяльністю учасників педагогічного процесу, що також розвивається за аналогічними законами.

Реалізація модульно-розвивального навчання в експериментальному режимі стала можливою на технологічному рівні організації навчання завдяки визначенню психолого-педагогічного змісту етапів повного функціонального циклу навчального модуля. Саме цей зміст, моделюючи розвивальну взаємодію учасників навчального процесу, задає *нормативні параметри перебігу* конкретної педагогічної діяльності в умовах запропонованої системи навчання. Він визначає реальне поле вибору викладачем завдань, змісту, форм, технологій, методів і прийомів розвивальної активності студентів на кожному етапі навчального модуля, а в підсумку забезпечує прогресивне психосоціальне зростання кожного.

Відтак технологічний модуль – процес функціонування і розвитку навчального модуля, який визначає ланцюг переходів від одного міні-модуля до іншого за допомогою повної характеристики психолого-педагогічних засобів, можливих способів їх застосування та фіксації самого факту переходу від одного стану модульно-розвивального процесу до іншого.

У функціонуванні навчального модуля важливе значення мають також цільовий, процесуальний, результативний, тестовий і графічний модулі.

Цільовий модуль – це завершена систематизація психолого-дидактичного змісту цілісного функціонального циклу навчального модуля, що визначається проблемно-модульною програмою, організаційно реалізується як ієрархія міні-модулів, процесуально втілюється як ланцюг інноваційних педагогічних технологій і результативно окреслює розвивальний потенціал навчально-виховного процесу.

Процесуальний модуль – конкретний перебіг розвивальної взаємодії викладача та студентів під час функціонування навчального модуля, яке передбачає поступальне проходження ними

проблемно-предметної та ціннісно-регулятивної фази оволодіння загальнолюдським досвідом і забезпечує оптимальне психосоціальне зростання їхнього потенціалу.

Результативний модуль – фіксація приросту психосоціального і навчального потенціалу викладача та студентів на основних етапах розвитку модульного процесу в результаті проходження ними повного функціонального циклу навчального модуля та проблемно-модульної навчальної програми в цілому.

Природно, що в системі модульно-розвивального навчання використовуються прогресивні моделі об'єктивного оцінювання праці викладача та студента – *нормативно-статистична, рейтингова, критеріальна*, що ґрунтуються переважно на результатах дидактичного і психологічного *тестування*. Об'єктивні системи оцінювання здебільшого доповнює суб'єктивна п'яти- або десятибальна система, і все ж тестовий модуль відіграє одну з головних ролей у здійсненні та об'єктивному оцінюванні модульно-розвивального процесу.

Отже, тестовий модуль – це сукупність короткочасних навчальних або психологічних задач (завдань) для виявлення темпів зростання соціалізації особистості як індивідуальності.

Створюючи розвивальні міні-підручники, важливо проектувати систему графічних модулів. Графічний модуль – комплексне, структуроване відображення змістового модуля за допомогою графічних засобів (таблиці, схеми, графіки, рисунки, гістограми, символи тощо). Навколо цього модуля системного означення набуває зміст модульно-розвивального процесу, який композиційно об'єднує його функціонування, раціоналізує суб'єктивну активність студентів.

Перспективи розвитку модульно-розвивальної системи навчання видаються значними. По-перше, продовжується інтенсивна теоретична розробка цієї системи, в тому числі питань її наукового проектування. Так, з позицій інноваційне повноцінності здійснено докладну порівняльну характеристику традиційної системи і модульно-розвивальної в аспектах мети і завдань, змісту і форм, технологій і результатів навчання, змістовно окреслено понятійно-термінологічне поле цього типу навчання, концептуально конкретизовано ідею цілісного модульно-розвивального процесу у вигляді ієрархії інноваційних педагогічних технологій та ін. По-друге, організована ґрунтовна практична перевірка модульно-розвивальної системи в умовах запропонованого і обстоюваного нами фундаментального соціально-психологічного експерименту в галузі освіти. Це дало змогу визначити передумови ефективного впровадження цієї системи у масову педагогічну практику.

Модульно-розвивальна система перебуває на етапі інтенсивного становлення. Концептуально вона розробляється як *єдність* міждисциплінарної (освітологічної) теорії, поліфундаментальної методології, повноцінної технології і широкомасштабної експериментальної практики. Основу її становить вчення про повний функціональний цикл навчального модуля, який утримує шість основних *етапів*: установчо-мотиваційний, змістово-пошуковий, контрольно-смысловий, адаптивне-перетворюючий, системно-узагальнюючий, контрольно-рефлексивний, кожний з яких має свої завдання, психолого-дидактичний зміст і розвиває певні сторони внутрішнього світу особистості.

Література

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої школи. Курс лекцій: модульне навчання. – К., 1993. – 220 с.
2. Вазина К.Я. Модульное обучение. – Горький, 1990. – 14 с.
3. Вазина К.Я. Саморазвитие личности и модульное обучение. – Н.Новгород, 1991. – 122 с.
4. Фурман А.В. Модульно-розвивальне навчання – система педагогічних інновацій // Педагогіка психологія. – 1995. – № 3. – С. 96-107.
5. Фурман А.В. Принцип модульності в освітній практиці: два рівні втілення // Рідна школа. – 1995. – № 7-8. – С. 22-25.
6. Фурман А.В. Фундаментальний експеримент у галузі освіти: суть та умови започаткування // Педагогічний пошук. – 1995. – №6. – С. 9 – 14.

Аннотація. В статті розглядається модульно-розвивальна система освіти в формуванні активності студентів.

Ключевые слова: модульно-розвивальна система, навчальний процес, модульна освіта.

Annotation. In the article the module-developing system of studies is examined in forming of activity of students.

Keywords: module-developing system, educational process, module studies.